

Introducció

Entre els segles XII i XIV, gràcies a les millores de l'agricultura i a l'augment de la població, es va iniciar a Europa un desenvolupament econòmic que va afavorir el renaixement de les ciutats i de la vida urbana.

Les ciutats es van convertir en uns centres de producció artesana i d'intercanvi de productes; per això la burgesia es va convertir en la classe social més pròspera (comerciants, artesans, banquers) i tenia el govern de les ciutats.

Els monarques van aprofitar el creixement d'aquesta burgesia per augmentar i consolidar el poder sobre la noblesa feudal.

Les ciutats van créixer, es van protegir amb muralles, es van omplir de palaus, s'hi van edificar esglésies i la catedral, mercats, etc. Un estil artístic nou, el gòtic, va permetre construir edificis més alts i molt esvelts.

A partir de mitjan segle XIV i durant una bona part del XV a Europa es va produir una crisi econòmica i social generalitzada que va afectar tant el camp com la ciutat.

CIUTATS MEDIEVALS EUROPEES

1. La recuperació de la vida urbana

- Des de la darreria del segle XI el final de les grans invasions, la disminució de les guerres senyorials i la introducció de certs avenços en les tècniques agrícoles van afavorir l'augment de la producció agrària i el creixement de la població a l'Europa occidental.
- És per això que l'agricultura va generar uns excedents que es venien als mercats locals i comarcals. Així, l'augment dels intercanvis comercials va estimular el renaixement de la vida urbana.
- **1.1. EXPANSIÓ AGRÀRIA I CREIXEMENT DEMOGRÀFIC**
- A partir del segle XI a l'Europa occidental es van introduir una sèrie d' innovacions tècniques en l'agricultura:
- Noves tècniques de conreu, com la rotació triennial, que només deixava un terç de la terra en guaret, i l'ús dels fems dels animals com a adob.
- Uns nous instruments agrícoles, com l'arada normanda o d'orelló, la collera i l'ús de ferradures en els cavalls, van millorar el rendiment de la força dels animals de tir (cavalls o bous) a l'hora de fer les tasques del camp. També l'ús de molins (d'aigua o de vent) va simplificar la feina de moldre el gra.
- Entre els segles XII i XIV l'aplicació d'aquests avenços va comportar un augment de la productivitat (més producció per superfície conreada) en una bona part de l'Europa occidental.
- L'increment de la producció agrícola va permetre millorar l'alimentació de la població, i això va fer que augmentés la resistència a les malalties. Aquest canvi va ser causa d'un augment de la població: Europa va passar de 45 milions d'habitants al segle XII a uns 75 milions al segle XIV.
- El desenvolupament demogràfic va provocar la necessitat de trobar noves terres. Per ampliar la superfície de conreu els pagesos van repoblar antigues terres abandonades i en van artigar de noves. El resultat fou un increment de la producció agrària.

L'augment de població

Els avenços en la producció agrícola van afavorir la millora de l'alimentació dels pagesos, els quals es van fer més resistents a les malalties, vivien més temps i hi havia menys fills que es morien de fam. En conseqüència, la població europea va augmentar considerablement.

Aquest augment va fer que hi hagués més pagesos que terres en les quals es pogués treballar, i això va provocar que molts emigressin a les ciutats, lluny del control dels senyors feudals.

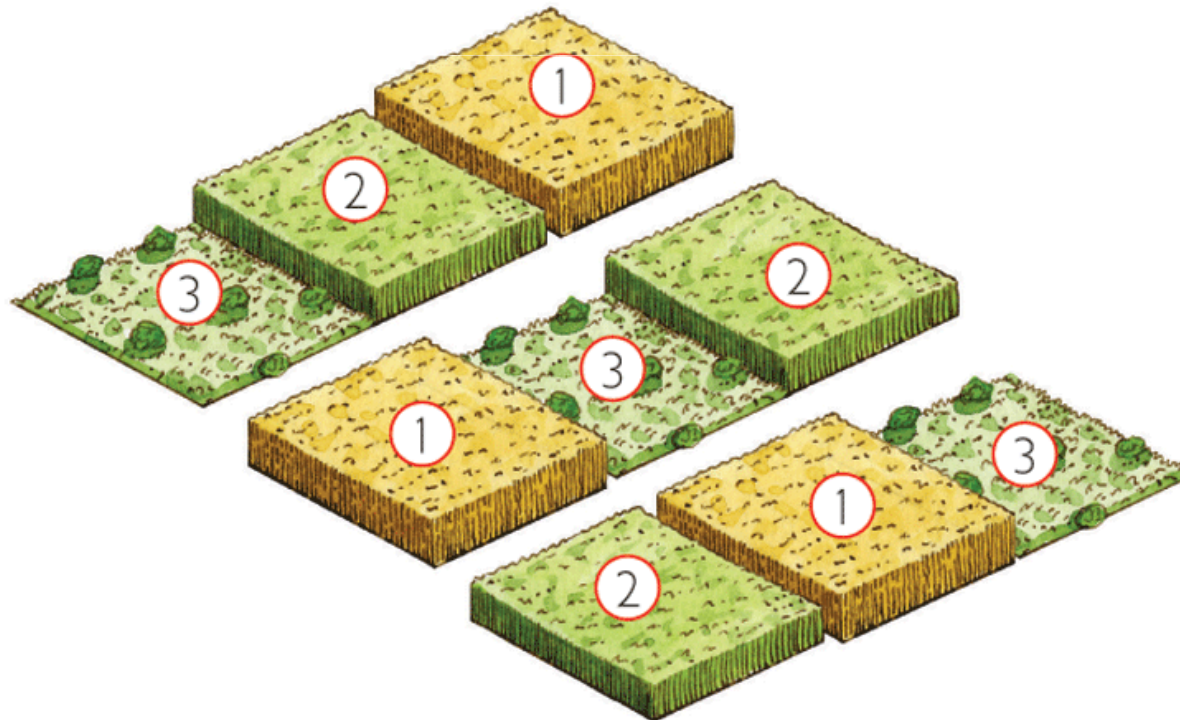
Malgrat els èxits en l'agricultura i el creixement demogràfic, **l'esperança de vida** va continuar sent **baixa**. La majoria dels nens morien abans d'arribar a l'adolescència i, un cop adults, tan sols una minoria de persones aconseguien arribar a la vellesa.

- **1.2. LES CIUTATS, NOUS CENTRES ECONÒMICS**

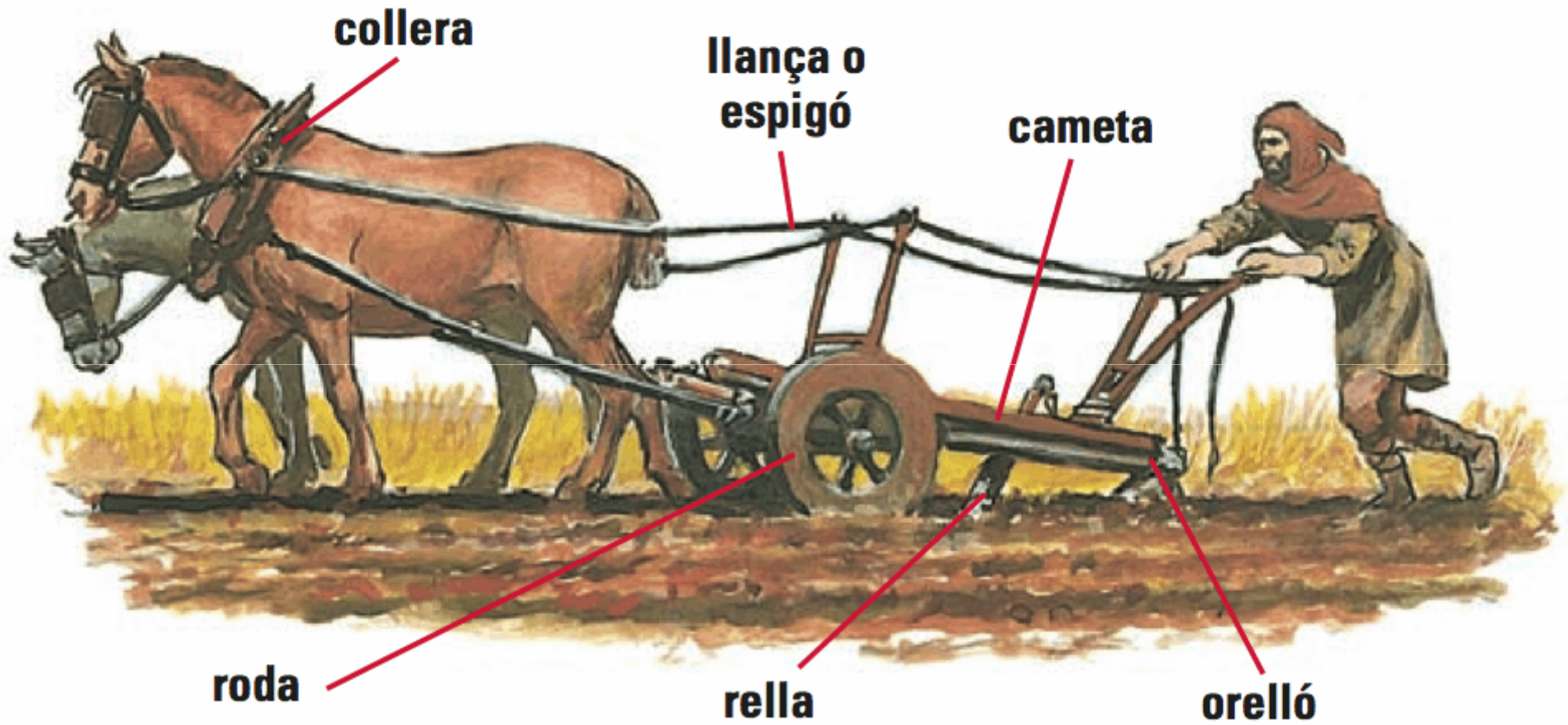
- La millora de l'agricultura va estimular la revitalització de les ciutats o la creació de noves. Els agricultors, que produïen més del que necessitaven per al consum, van generar un excedent d'aliments i de primeres matèries.
- Els agricultors, i sobretot els nobles i els eclesiàstics, propietaris de terres, van buscar mercats per poder-hi vendre aquests productes, i els van trobar a les florents ciutats europees. Allí intercanviaven els excedents agrícoles per productes artesans urbans.
- A més, el creixement de la població va fomentar l' emigració d'una part dels pagesos a les ciutats, on trobaven més llibertat personal i algunes oportunitats per millorar la classe de vida.

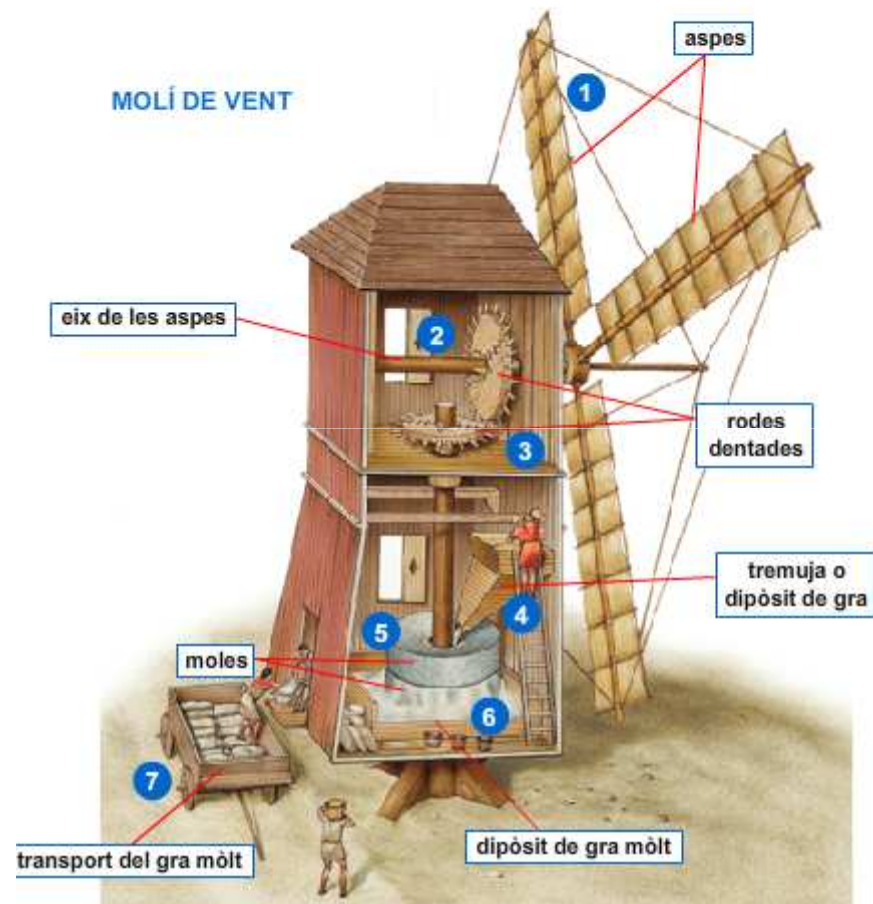
La rotació trienal

- Nou mètode de conreu que distribuïa la terra cultivable en **tres grans parts** equivalents, en les quals s'anaven alternant els cultius en rotació. En aquest sistema, que va perdurar en alguns països d'Europa fins al segle XIX, només quedava improductiva una tercera part de la zona de conreu i cada any es disposava d'una collita a l'estiu (cereals) i una altra a l'hivern (llegums).

Arada Normanda

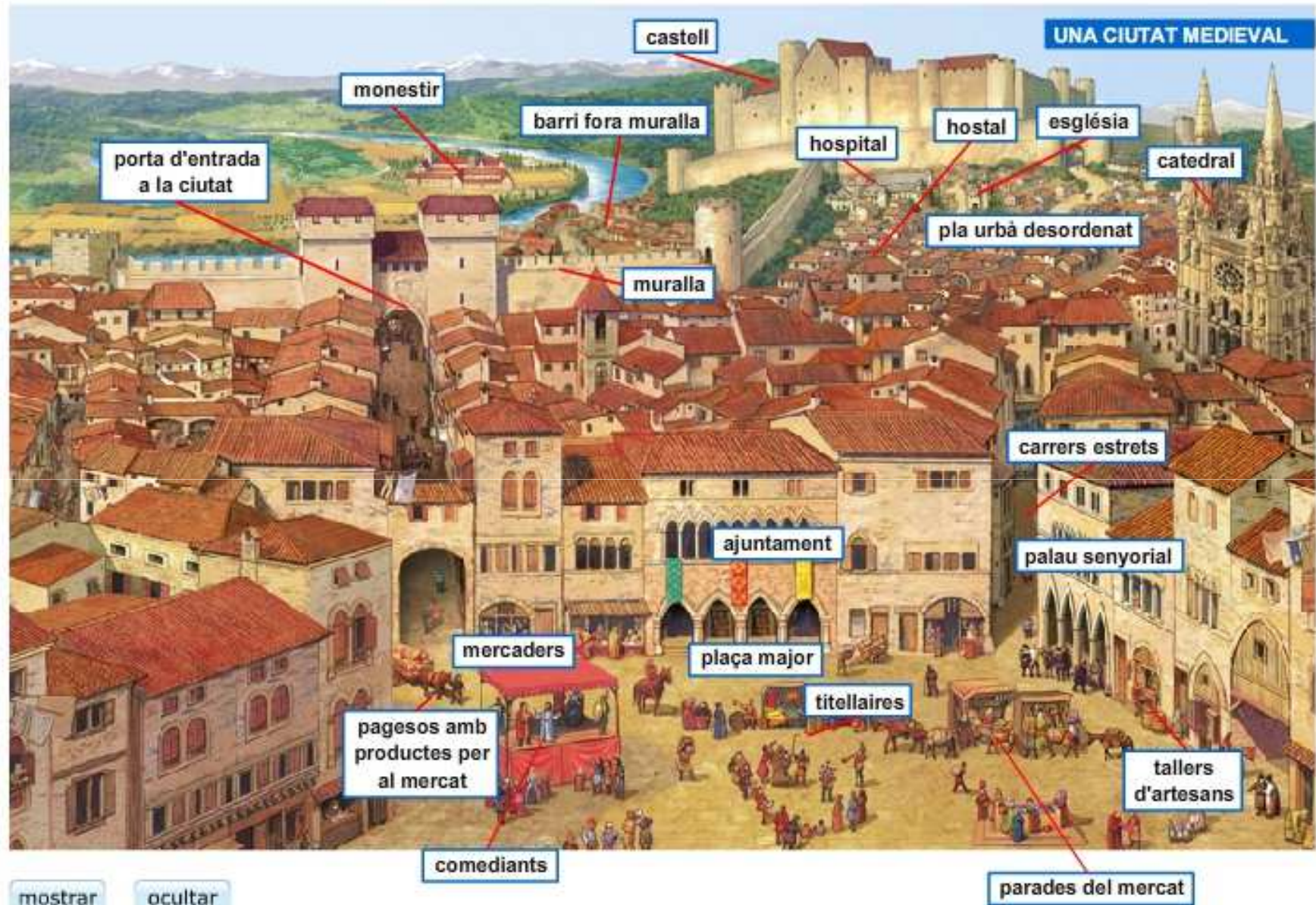

•Molí de vent.

Descobreix... Les ciutats medievals

- El renaixement de les ciutats va començar a partir del segle XI, en què la pau relativa propiciada per la fi de les grans invasions va permetre que, al voltant de les abadies, dels castells i de les petites ciutats, s'hi anessin formant alguns nuclis nous en què es feien intercanvis comercials.
- Aquests nous enclavaments van sorgir en urbs ja existents o bé van ser l'origen de ciutats noves, o burgs, d'on prové la denominació de burgesos aplicada als seus habitants. Els burgs eren més importants si estaven situats en una cruïlla de camins, a prop d'un riu o a prop d'un port.
- **Com eren les ciutats**
- Les ciutats medievals estaven protegides per muralles, que s'anaven ampliant a mesura que la ciutat creixia. L'interior del recinte emmurallat era atapeït i laberíntic i no hi havia cap ordenació del pla urbà.
- El centre solia ser una plaça, al voltant de la qual se situaven els edificis més importants: l'ajuntament, el mercat, l'església principal o la catedral, etc.
- Una bona part de l'espai l'ocupaven els habitatges, amb pati o amb hort, però també hi havia hospitals, escoles, hostals i molts edificis religiosos (esglésies i convents). Els nobles, i de vegades també els monarques, s'hi van fer construir palaus luxosos per tenir residència a la ciutat.
- Els carrers eren estrets, bruts, sense empedrar i sense voreres. La majoria de les ciutats medievals no tenien clavegueram.
- La precarietat de la higiene urbana i la proliferació de les puces i les rates van afavorir la difusió de malalties (còlera, tifus, pesta...). Els incendis també eren freqüents, perquè s'utilitzava fusta en la construcció dels habitatges; a més, es propagaven fàcilment per la proximitat entre les cases.

3. La societat urbana

- **3.1. L'APARICIÓ DE LA BURGESIA**

- El creixement de les ciutats va transformar la societat feudal, perquè els reis, els nobles i els eclesiàstics atorgaven als seus habitants llibertat personal i una sèrie de drets, com el de celebrar mercats, establir el seu govern, etc. Això va permetre la formació d'un nou grup social no privilegiat, la burgesia, que es dedicava a fer feines artesanes i al comerç que no depenien de cap senyor feudal.
- La base de la seva riquesa eren els diners que cobraven per la feina, per la venda dels seus productes o pels beneficis que generaven els seus negocis. Segons la riquesa, es fa distinció entre alta burgesia, formada per grans comerciants i banquers, i petita burgesia, que incloïa els mestres artesans i els petits comerciants.
- A més dels burgesos, a les ciutats medievals hi vivien senyors nobles i eclesiàstics que, atrets per la riquesa i l'activitat de la ciutat, hi fixaven la residència (palaus, convents, esglésies).
- També vivien a les ciutats uns altres grups socials, integrats per gent humil: oficials i aprenents dels gremis, criats, gent sense ofici i pidolaires. També s'hi establiren minories, com els jueus, molts dels quals eren artesans, prestadors o metges, i s'agrupaven en barris separats: els calls, també anomenats aljames i jueries.

- **3.2. EL GOVERN DE LES CIUTATS**

- Al primer moment les ciutats van formar comunes o assemblees de tots els veïns per organitzar-ne el govern. Posteriorment elegien magistrats, que s'encarregaven de les finances, l'ordre i la justícia, dirigits per un batlle. L'ajuntament era l'edifici on es reunien i on guardaven el segell, l'escut d'armes o estendard, l'arxiu i el tresor de la ciutat.
- Amb el temps el govern de les ciutats va anar passant a les mans de les famílies més riques de comerciants i banquers, que de vegades estaven emparentats amb la noblesa urbana i van constituir un grup privilegiat, el patriciat urbà.

El govern de les ciutats

Els burgesos tenien algunes aspiracions:

- Poder organitzar ells mateixos les ciutats i el seu govern.
- Alliberar-se del domini dels senyors feudals.
- Tenir llibertat per a viatjar, fer negocis i desenvolupar l'activitat comercial.
- Tenir propietats, possibilitat d'heretar i llibertat per a poder casar-se.

- **3.3. LA CULTURA URBANA**

- Als segles X i XI a l'Europa occidental llegir i escriure era una feina reservada als clergues, als funcionaris reials i a alguns mercaders rics. Però al llarg del segle XII el millorament de les condicions econòmiques i el desenvolupament de la vida urbana van afavorir la il·lustració d'alguns nobles, especialment entre els burgesos que es dedicaven als negocis.
- Aquesta necessitat de coneixements va potenciar a les ciutats el desenvolupament de les escoles, que depenien de l'Església o del govern de la ciutat. Ben aviat el desig dels estudiants i dels professors de poder aprendre i ensenyar sense el control de les autoritats religioses o municipals va donar lloc a unes corporacions anomenades universitats.

•Matrimoni de bankers. L'alta burgesia vivia amb luxe i comoditats en residències tan riques com les de la noblesa.

Aquesta escena reflecteix el benestar de la ciutat de Siena, resultat de la seva prosperitat econòmica i d'una organització municipal eficaç

2. Les activitats urbanes: l'artesanía i el comerç

- **2.1. ELS ARTESANS I ELS GREMIS**

- La ciutat medieval es va convertir en un centre de producció d'objectes manufacturats. Els artesans d'un mateix ofici s'agrupaven per carrers, que rebien el nom de l'activitat que s'hi feia: assaonadors, argenters, teixidors, tintorers, etc. Molts d'aquests noms han pervingut fins a l'actualitat en moltes de les nostres ciutats i poblacions.
- El treball artesà s'organitzava en tallers petits, el propietari dels quals era el mestre artesà, que disposava d'eines pròpies. Era un treball manual, i al mateix taller, que era també habitatge, s'hi feia tot el procés de producció.
- Els artesans de cada ciutat s'organitzaven per protegir-se de la competència dels artesans d'altres llocs i per garantir el bon funcionament de la producció. Per aquest motiu, els artesans de cada ofici s'agrupaven en gremis, estructurats de manera jeràrquica: aprenents, oficials i mestres artesans.
- El gremi es preocupava de mantenir el compliment d'una sèrie de normes: ningú podia fer el seu ofici en una ciutat sense permís del gremi, i tots els mestres artesans havien de treballar les mateixes hores i fer servir el mateix tipus d'eines. El gremi també controlava la qualitat dels articles i el preu final.

Els estatuts gremials

- Els gremis van crear una sèrie de normes o **estatuts** que regulaven l'ofici. S'hi establien els sous, les normes de treball, els dies festius, les tècniques de fabricació del producte....També s'hi fixaven els preus de venda i s'hi limitava el nombre de mestres que podien exercir la professió.
- Per a un artesà era obligatori formar part d'un gremi per tal de poder treballar.
- Cada gremi s'encomanava a un sant que es convertia en el seu patró. Actualment els oficis tradicionals encara conserven la festivitat del seu patró.

Categories d'artesans

- **L'aprenent** començava de nen a aprendre l'ofici en un taller. El mestre se'n feia càrrec, l'allotjava a casa seva, l'alimentava i el formava, però ell no cobrava cap sou.
- **L'oficial.** Un cop passada l'etapa d'aprenentatge, quan ja es dominava l'ofici, es cobrava un sou. En aquesta categoria es trobaven la majoria dels artesans.
- **El mestre artesà.** Era l'únic que podia tenir un taller propi. Per a ser-ho, havia de superar un examen i realitzar una **obra mestra**. Controlaven els gremis i es van convertir en persones molt influents i poderoses.

•Tintorers treballant en un taller.

- **2.2. FIRES I MERCATS**

- Una funció essencial dels nuclis urbans era acollir el mercat, al qual acudien els pagesos de la zona per intercanviar-hi productes agrícoles per manufactures.
- Algunes ciutats van assenyalar uns dies determinats per fer-hi mercat i van decretar lleis per protegir els mercaders. Així van sorgir les fires, uns mercats periòdics de gran magnitud on es compraven i es venien grans quantitats de productes.

- **2.3. LES GRANS RUTES DEL COMERÇ**

- Per a les distàncies llargues, el comerç marítim va adquirir més importància que el terrestre, perquè els vaixells tenien més capacitat de càrrega i eren més ràpids.
- La primera gran ruta marítima es va obrir al Mediterrani. Ciutats com Venècia, Gènova, Marsella, Barcelona i València comerciaven amb els ports de l'Orient Mitjà i amb l'Imperi Bizantí. Importaven productes de luxe (seda i espècies) i exportaven teixits, armes i eines.
- Una segona ruta fou la de l' Atlàntic i el Bàltic (la Hansa): anava des de Lisboa i els ports castellans del Cantàbric fins als del mar Bàltic. S'hi transportava llana, vi, pells, fusta i blat. Aquests productes convergien a les ciutats dels Països Baixos (Bruges, Gant...).

EL COMERÇ EUROPEU ENTRE ELS SEGLES XIII I XV

Noves tècniques comercials

- Es va estendre l'ús de la **moneda**
- Van aparèixer **canvistes**(els qui canviaven monedes diferents entre ells)
- Es pagava amb **xecs o lletres de canvi** (per evitar de viatjar amb diners, ja que els camins eren perillosos)
- Es van formar les primeres **societats mercantils**, que eren associacions de mercaders.

4. La consolidació del poder reial

• 4.1. ELS REIS VOLEN EL SUPORT DE LA BURGESIA

- Entre els segles X i XII la monarquia va exercir un poder escàs sobre el territori del seu regne. Els reis no podien imposar-se als senyors feudals, perquè no disposaven de prou recursos econòmics per mantenir l'exèrcit o l'administració de tot un regne.
- A partir del segle XII els monarques van aprofitar el creixement econòmic i la puixança de la burgesia per intentar imposar la seva autoritat sobre la noblesa feudal i garantir la unitat i l'estabilitat del territori de la corona.
- Els burgesos necessitaven una llibertat personal i una seguretat que els permetessin desenvolupar la seva activitat comercial per camins, mars i ciutats. Aspiraven també a dictar lleis pròpies, a elegir els seus jutges i a tenir govern local propi.
- Alguns reis van donar suport als burgesos i els van oferir cartes de privilegis que els feien lliures, és a dir, no sotmesos a cap senyor feudal. També els van oferir monopolis comercials, permisos per obrir mercats i garanties per circular per tot el regne.
- A canvi del suport i dels privilegis reials, els burgesos van facilitar als monarques recursos econòmics per a les lluites que tenien contra els nobles.

• 4.2. LES CORTS I ELS PARLAMENTS

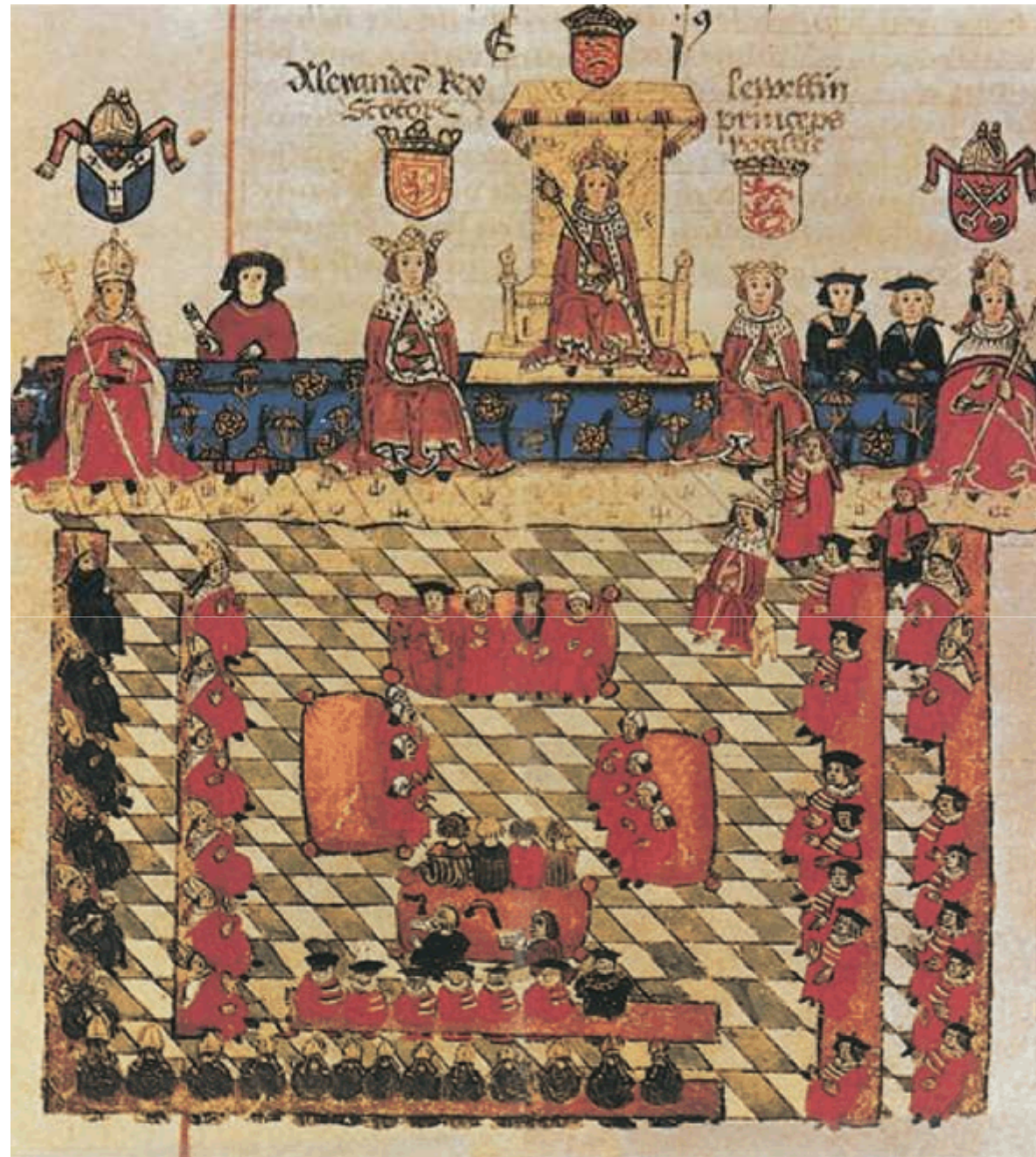
- A les reunions del consell o cort reial, format pels representants de la noblesa i del clero, es va acceptar que hi fossin presents els representants de la burgesia, primerament en ocasions extraordinàries i més endavant de manera regular. Convocant-los, el rei pretenia reconèixer la importància d'aquest estament en la societat medieval, però, sobretot, volia demanar-los subsidis, és a dir, aportacions en metàl·lic.
- Les reunions del rei amb els tres estaments (noblesa, clerecia i burgesia) rebien el nom de corts o parlaments. En alguns regnes el poder de la burgesia a les corts era més gran que en uns altres. Per això, de vegades el monarca havia de satisfer les peticions dels burgesos i escoltar-ne els greuges abans de rebre'n les aportacions econòmiques.

La consolidació del poder del rei

Tot i que la noblesa i l'Església van continuar tenint un gran poder, els pactes feudals van anar desapareixent de mica en mica, i el rei va anar ampliant el seu control sobre persones i territoris per tal de formar un regne.

La monarquia va anar augmentant el seu poder per diverses raons:

- L'augment dels dominis mitjançant matrimonis, herències de vassalls sense hereus, guerres de conquesta o compres de terra.
- El suport de la burgesia, que, a canvi de les cartes de privilegis que el rei li concedia, li pagava impostos i li finançava l'administració i l'exèrcit, que el monarca utilitzava en la seva lluita per imposar-se a la noblesa.
- La recuperació i imposició del dret romà per part del rei, que d'aquesta manera podia justificar que era ell qui tenia el màxim poder i així governar sobre tota la població, que eren els seus súbdits.

- Eduard I d'Anglaterra presideix el Parlament.

- **4.3. LES GUERRES ENTRE LES MONARQUIES EUROPEES**
- L'esforç d'algunes monarquies per consolidar el poder i establir un regne amb fronteres clares va originar nombrosos enfrontaments entre els monarques europeus.
- El conflicte més greu fou el de la Guerra dels Cent Anys, que va enfrontar França i Anglaterra entre els anys 1337 i 1453. La guerra va començar arran d'un problema successori de la corona francesa i per la pretensió del monarca anglès de ser reconegut com a rei de França.
- Els anglesos van ocupar durant anys una part del territori francès; però el conflicte va acabar amb la victòria de Carles VII de França.

La guerra dels cent anys va ser causa de destrucció als camps i a les ciutats i va ocasionar grans sofriments a la població

L'església

- Continuava exercint una gran influència, havia aconseguit acumular béns i terres, i era un **poder feudal** més. Els reis van intentar controlar la designació de bisbes i abats, alhora que la noblesa cobejava aquests càrrecs. Tot plegat va provocar **la corrupció** en les altes esferes del poder eclesiàstic
- Des de finals del segle XII va haver-hi una certa reacció per tal de canviar la situació. Van aparèixer **ordes mendicants** i també **heretgies** o doctrines que posaven en dubte les concepcions oficials de l'Església. Per contrarestar-les, el Papa va crear el tribunal de la inquisició el 1231.

Noves institucions

- **Assemblees legislatives.** Estaven formades pels tres estaments socials (noblesa, clergat i burgesia) i només el rei podia convocar-les. Estaven presidides pel monarca i cada estament tenia un vot, de manera que noblesa i clergat solien imposar els seus criteris per sobre del criteri dels burgesos.
- Les funcions de les Assemblees eren limitades. S'hi decidien sobretot qüestions econòmiques, com l'aprovació d'impostos per a mantenir la monarquia. També s'hi aprovaven lleis i els diversos estaments hi exposaven les seves reclamacions o exigien reformes, tractant d'influir en la política del regne.
- Cadascun dels principals regnes va anomenar d'una manera diferent la seva assemblea: **Corts** a la Corona d'Aragó i a Castella, **Parlament** a Anglaterra, **Estats Generals** a França i **Dieta** a l'Imperi germànic.

5. La crisi de la Baixa Edat Mitjana (segles XIV i XV)

• 5.1. LA FAM, LA GUERRA, LA PESTA

- Al començament del segle XIV es va produir a Europa una crisi agrària a conseqüència d'un seguit de males collites, motivades per un clima desfavorable i pel conreu de terres de baixa qualitat a causa de les grans rompudes. La coincidència d'aquests factors va tenir com a conseqüència que la producció de blat va minvar molt i que la fam es va estendre per tot el continent.
- A aquest primer problema se n'hi va afegir un altre: els danys que provocaven les guerres freqüents entre senyors feudals. Les terres on tenien lloc aquestes lluites o per on transitaven els exèrcits eren saquejades. A més, als boscos s'hi refugiaven bandolers, que augmentaven la inseguretat dels camins.
- El període més dur va ser l'any 1347, en què l'anomenada Pesta Negra, que va assolir Europa, va afectar una població subalimentada i va provocar un increment important de la mortalitat.

Peste i crisi demogràfica

La peste negra va arribar a Europa a finals de 1347, en desembarcar uns mariners contagiats d'un vaixell procedent de Crimea. La malaltia es va propagar ràpidament i es va estendre per tot el continent.

Dos aspectes van ajudar a la propagació de la pesta:

- El caòtic creixement de les ciutats i el gran nombre de població que hi vivia. Quan l'epidèmia arribava a una ciutat, afectava ràpidament molts dels seus habitants.
- L'expansió del comerç, que va facilitar el contacte entre persones de llocs molt allunyats entre si. Molts comerciants es contagiaven i portaven la malaltia a la seva regió o país d'origen.

El desconeixement de la manera com s'encomanava la malaltia i de les mesures que calia prendre per a eradicar-la va provocar una **enorme mortalitat**. La pesta no va fer distincions entre camp i ciutat, i va afectar de la mateixa manera tots els estaments socials.

Van morir milions de persones en els successius brots que es van produir al llarg del segle, i la població europea va quedar reduïda en un terç

Un càstig de Déu?

- En una societat que no tenia gaires coneixements mèdics, es va considerar la pesta com un càstig de Déu pels pecats de la humanitat,
- Va haver-hi grups de religiosos, coneguts com els flagel·lants, que recorrien pobles i ciutats fustejant-se l'esquena, tot demanant perdó pels seus pecats. En anar d'un lloc a un altre, van provocar involuntàriament una major propagació de la malaltia.

Varietats de la pesta

- Pesta bubònica. El germen era a la sang de les rates. Les puces que les mossegaven s'infectaven i en saltar cap a un ésser humà li encomanaven la pesta. Els malalts tenien febres altes i inflors. La majoria dels infectats morien en pocs dies.
- Pesta pneumònica. Es contagiava per mitjà de la respiració, inhalant el germen d'un malalt a través de l'aire. La mort arribava en només dos dies.
- Peste septicèmica. Provocava hemorràgies i infeccions a la sang. La persona moria en poques hores.

- **5.2. LES REVOLTES DELS PAGESOS**

- El descens de la població va tenir efectes immediats al camp, on va començar a escassejar la mà d'obra i moltes terres de conreu van quedar abandonades. Els senyors van veure com les rendes els disminuïen i, per compensar aquest desequilibri, van augmentar els impostos als serfs, van endurir les condicions de vida de la servitud i no els permetien abandonar les terres.
- La manca d'aliments, la puja dels preus i l'empitjorament de les condicions de vida dels serfs van fer augmentar les tensions socials al camp. Arreu d'Europa es van estendre les revoltes dels pagesos, que van tenir un caràcter clarament antisenyorial, com les *jacqueries* a França.

Revoltes camperoles

- En aquesta època es van produir diverses revoltes, entre les quals destaquen la Jacquerie a França i la de Walt Tyler a Anglaterra. En la primera, el 1358, la pagesia va atacar els castells senyorials i les propietats de la noblesa en diverses regions franceses. La segona, el 1381, va consistir en una insurrecció al sud d'Anglaterra per demanar l'abolició dels drets feudals, i fins i tot es van arribar a cremar nombroses cases a Londres. Tots dos casos van acabar amb una forta repressió de l'exèrcit reial.

- **5.3. LES REVOLTES URBANES**

- La crisi va arribar també a les ciutats, on la mortalitat va ser encara més alta que a les zones rurals. L'escassetat i l'encariment dels aliments, el descens de l'activitat artesana i la reducció del comerç van arruïnar molts artesans i comerciants i van provocar que la pobresa es fes general entre les classes populars.
- Davant l'augment de la misèria, els grups més desfavorits van exigir una sèrie de millores (augment dels sous, dret a treballar) i també un accés més gran als càrrecs municipals, que el patriciat urbà monopolitzava.
- Les revoltes es van escampar per un gran nombre de ciutats europees (Gant, Florència, París, Barcelona) i sovint anaven acompanyades d'assalts als barris jueus (pogroms, 1391). Totes aquestes revoltes van ser reprimides amb força pels nobles feudals, l'alta burgesia urbana i l'autoritat reial.

Revoltes urbanes

- Les revoltes populars ciutadanes anaven adreçades contra l'alta burgesia i els rics comerciants, que eren els qui governaven les ciutats. Reivindicaven més participació en el govern de la ciutat i millores socials, com la pujada del salari i el dret al treball. Ciutats com Gant, París, Florència o Barcelona van viure aquestes rebel·lions.
- Moltes vegades es va buscar l'origen de tots els mals que es patien en estrangers o altres grups, sobretot els jueus, als quals s'acusava de ser els causants de la pesta. Els barris jueus d'algunes ciutats van ser assaltats i saquejats i molts dels seus habitants van ser executats.

Jacquerie al segle XV. Els violents aixecaments dels pagesos van ser castigats durament per la noblesa

LA PESTA A EUROPA. LES REVOLTES PAGESES I URBANES

6. L'art gòtic. L'arquitectura

- **6.1. LES NOVES CONSTRUCCIONS URBANES**
- A partir del segle XII unes noves tècniques constructives van permetre crear un estil artístic nou: el gòtic. Des de França, on va néixer, es va difondre per Occident, on es van aixecar edificis més alts i lluminosos.
- El desenvolupament de l'economia i l'augment de la població a les ciutats va originar la necessitat d'edificar noves construccions.
- D'aquesta manera, les ciutats van veure sorgir nombrosos grups de picapedrers, paletes i fusters, dirigits per mestres d'obres i arquitectes, que van construir palaus per a nobles i mercaders, ajuntaments per al govern de la ciutat i llotges per als mercaders.
- Però, per damunt de qualsevol altre edifici, a les ciutats medievals s'hi van aixecar grans catedrals i temples i catedrals, símbols del poder econòmic i de la fe dels seus habitants.

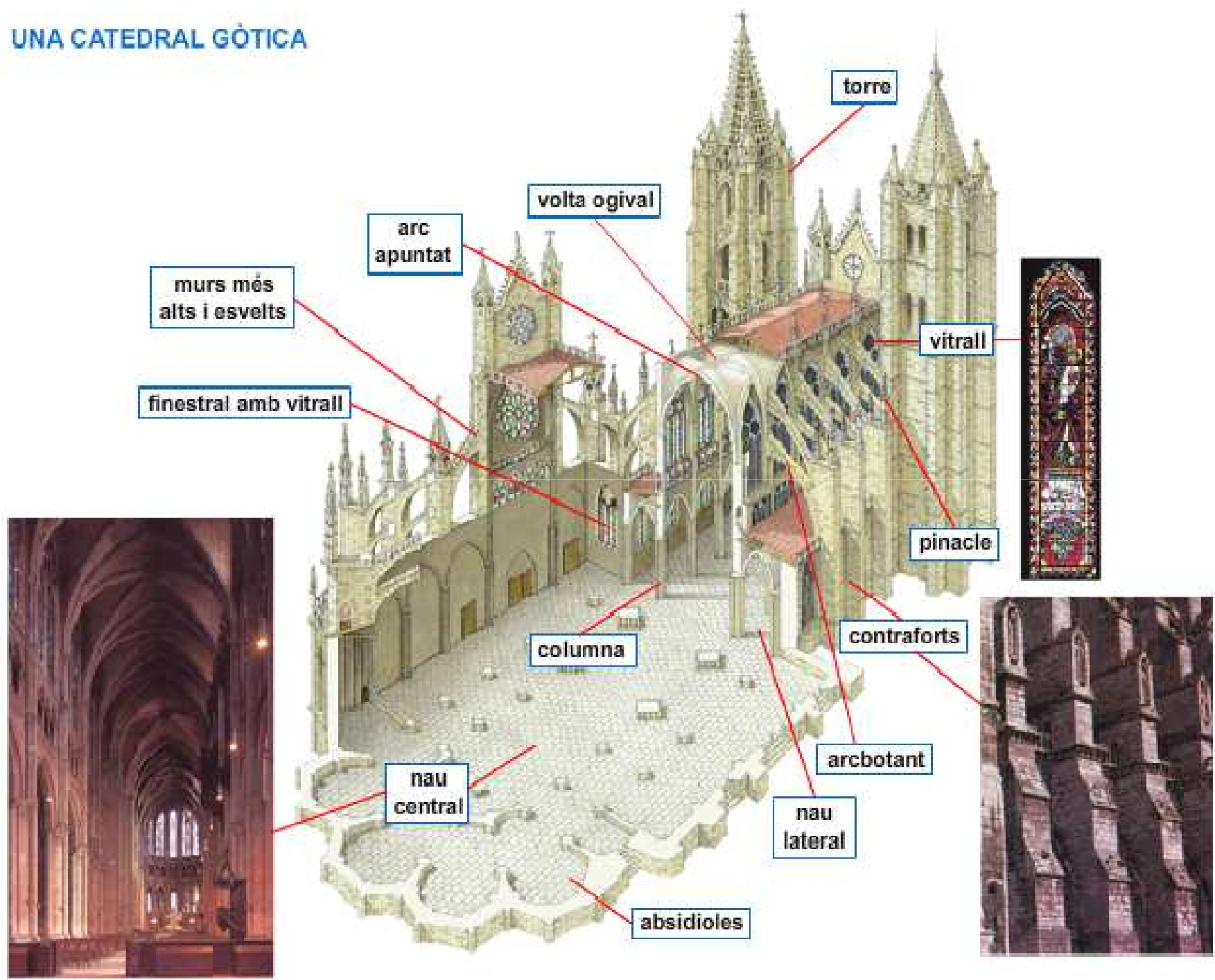
- Lotja dels draps de Bruges (Bèlgica). Les noves activitats econòmiques van fer necessària la construcció d'edificis per dur-hi a terme els negocis.

6.2. LES CATEDRALS I LES ESGLÉSIES GÒTIQUES

- Les característiques principals de l'arquitectura gòtica són:
- Utilització d'un nou tipus d' arc, més alt i lleuger, que, per la forma, rep el nom d' arc apuntat o ogival.
- Un tipus nou de volta, anomenada també ogival. Estava formada per trams separats per arcs ogivals. Cada tram l'integraven dos arcs encreuats que descansaven damunt quatre punts de suport, en columnes o pilars.

- Amb la nova volta s'elevava l'alçada de l'edifici i es distribuïa més bé el pes de la coberta, perquè no descansava directament damunt els murs. Això permetia obrir als murs grans finestrals, que eren adornats amb vidrieres de colors o vitralls.
- Per contenir la força de les voltes, als murs exteriors s'utilitzava un sistema complex d'arcbotants i de contraforts, que repartien el pes i reforçaven els murs. Com a decoració es feien servir pinacles, que remataven els contraforts i es coronaven amb fletxes.
- La portalada gòtica va heretar els elements bàsics del romànic: grans arquivoltes decorades amb estàtues, un timpà a l'espai central i una porta adovellada dividida en dues entrades. No obstant això, la profusió d'elements decoratius li conferia una aparença més complexa, i l'alçada superior dels arcs la feia molt més esvelta.
- La planta va continuar sent, essencialment, de creu llatina, amb un dels braços llarg i els altres curts (transsepte).

UNA CATEDRAL GÒTICA

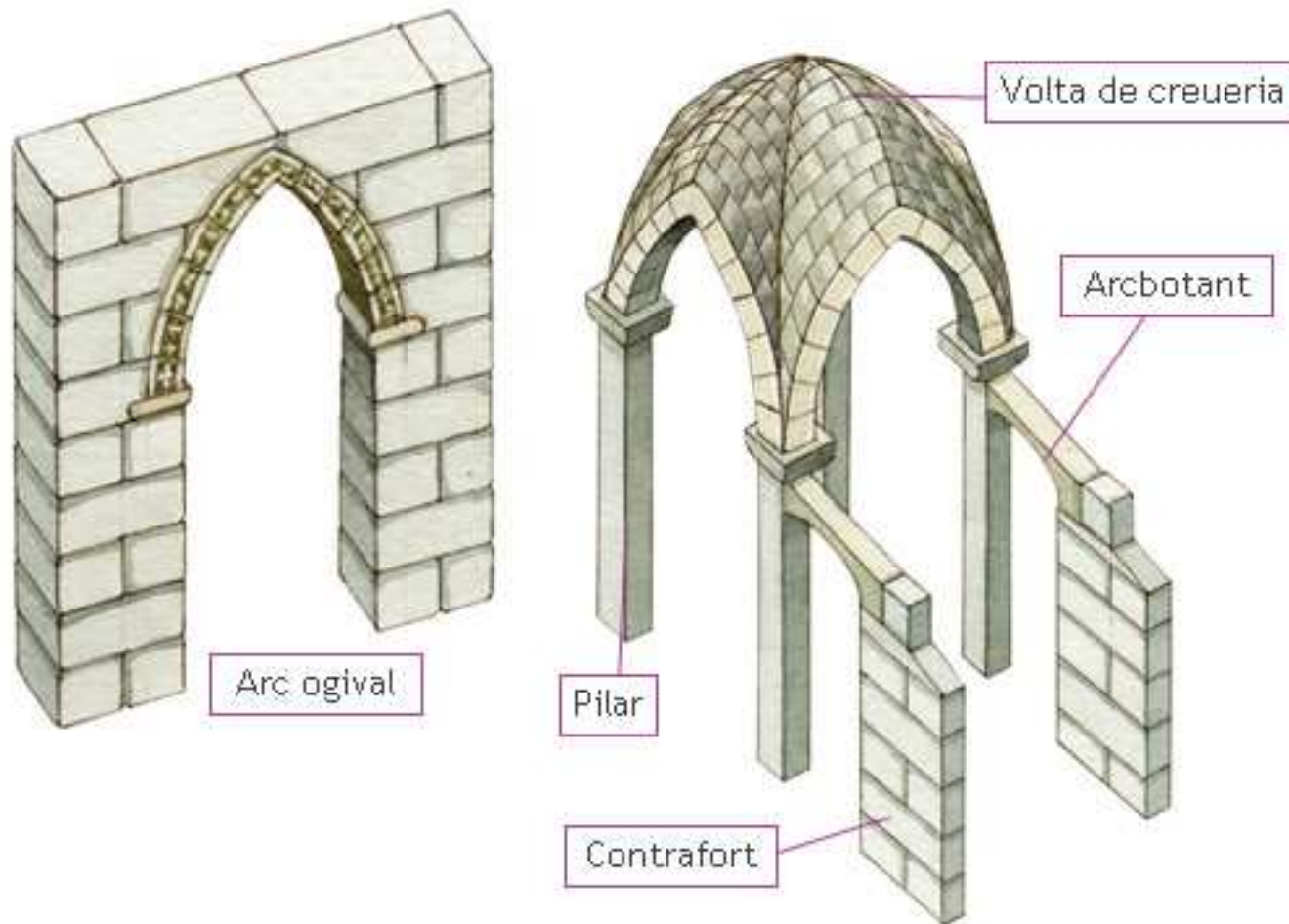
Les façanes de les catedrals gòtiques

- Les façanes gòtiques es van desenvolupar de manera notòria, no tan sols la principal, sinó també les laterals i les del creuer. Més altes i complexes que les romàniques, solien tenir tres portes, que coincidien amb les tres naus. S'hi instal·laven grans rosasses amb vitralls i la decoració escultòrica i els elements decoratius van alquirir protagonisme. La façana principal també solia estar flanquejada per torres.
- Totes aquestes característiques donaven a les catedrals gòtiques una gran sensació de **verticalitat**.

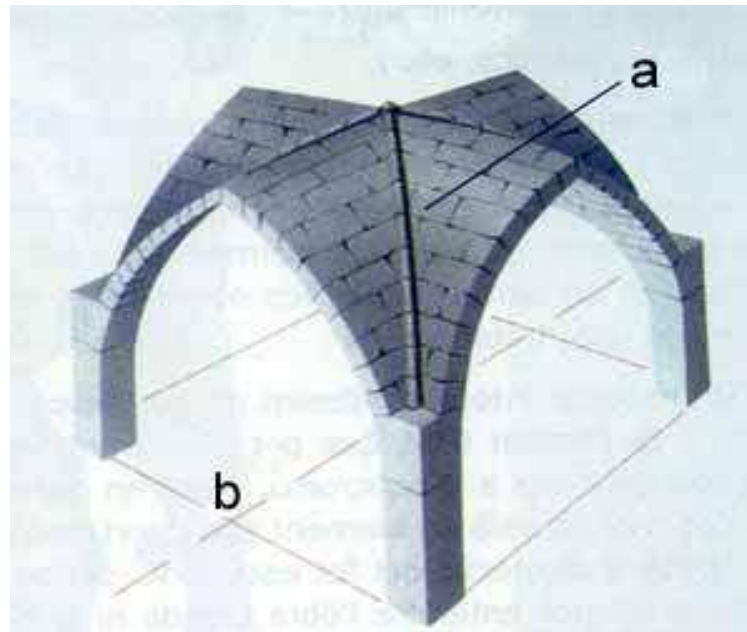
L'arc apuntat o ogival

- Arc apuntat format per dos arcs de circumferència, traçats des de punts o centres situats a la línia d'arrencada i equidistants de la meitat de la seva llum, que es tallen en la clau formant un angle curvilini.

La volta de creueria

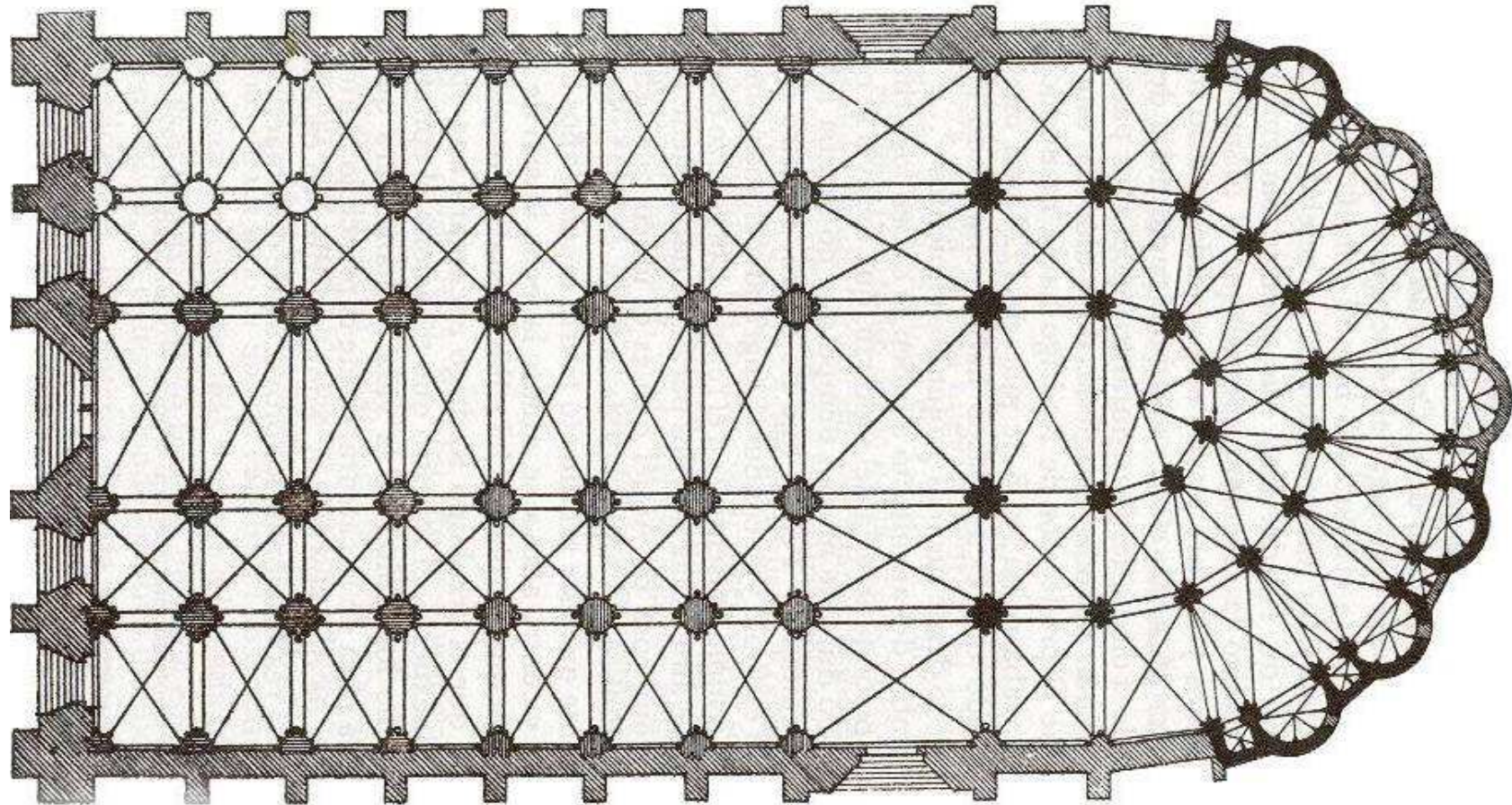
- Formad per l'encreuament d'arcs ogivals o apuntats

Els contraforts i els arcbotants

- Massís de pedra adossa a la part exterior d'un mur, al qual serveix de reforç contra la pressió lateral a causa de l'empenta d'una volta o un arc.
- Element arquitectònic que serveix per a transmetre part de l'empenta de les voltes de creueria de la nau central d'una església als contraforts exteriors i també per a facilitar la sortida de les aigües pluvials de la teulada central.

planta

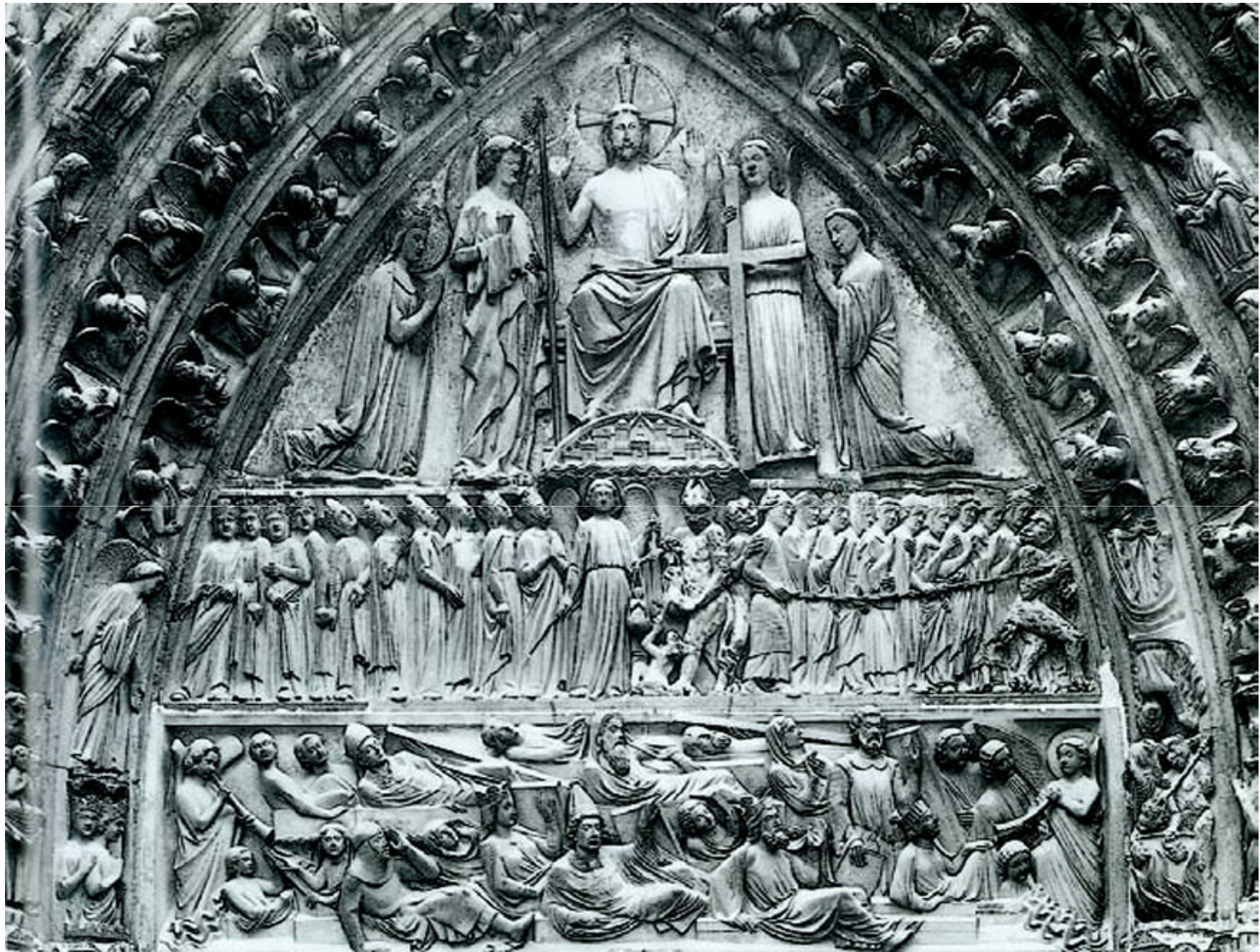
7. L'escultura i la pintura gòtiques

• 7.1. L'ESCULTURA

- L'escultura gòtica s'utilitzava bàsicament per decorar les façanes de les esglésies. Uns altres elements constructius eren les gàrgoles, que servien per evacuar l'aigua de la pluja que queia a la teulada.
- A partir del segle XIV l'escultura es va independitzar de l'arquitectura i es va mostrar en retaules que decoraven les esglésies o en monuments funeraris.
- L'escultura gòtica era molt més realista, que la romànica, tant pel que fa als vestits com a la representació del rostre humà. En alguns casos, com a les figures de les tombes, les escultures eren el retrat de la persona que representaven.
- Van començar a esculpir-se imatges exemptes que representaven reis o personatges importants i també es va dotar els personatges amb la sensació de moviment i se'ls va atorgar un volum que no existia en l'art romànic. Les escultures formaven escenes.
- Finalment, mentre que la majoria de les escultures romàniques són d'autor desconegut, moltes de les escultures o dels retaules gòtics són d'autors coneguts. A Espanya són importants les obres de Pere Joan, Pere Oller, Guillem Sagrera i Gil de Siloé.

• 7.2. LA PINTURA

- La pintura gòtica mostra la preocupació per aspectes nous, com la representació de la profunditat, l'estudi anatòmic dels personatges, la descripció minuciosa i detallista de la vida quotidiana, la representació dels sentiments i una nova valoració de la llum i del color.
- A la pintura gòtica s'hi plasma la realitat; per aquesta raó, tot i que els temes dels quadres eren essencialment religiosos, els personatges que hi ha representats són retrats fidels dels homes i de les dones de l'època.

•Timpà del *Judici Final* de la catedral de Notre-Dame (París), segle XIII.

- **RETAULES I MINIATURES**

- L'estructura de les noves esglésies gòtiques, on se substituïa una part dels murs per grans finestrals, va fer que es reduís l'espai que el romànic concedia a la pintura.
- Això va comportar la generalització de la pintura sobre fusta (taules i retaules), que ocupava principalment l'absis central del temple, darrere l'altar.
- Les taules gòtiques solien ser encarregades per l'Església, per altres institucions (governos municipals, gremis) i per nobles o burgesos que volien demostrar així la seva religiositat. Sovint la figura del donant era representada en un racó de la pintura.
- En aquesta època van ser també importants les miniatures que adornaven els llibres sagrats, les cròniques i els relats.

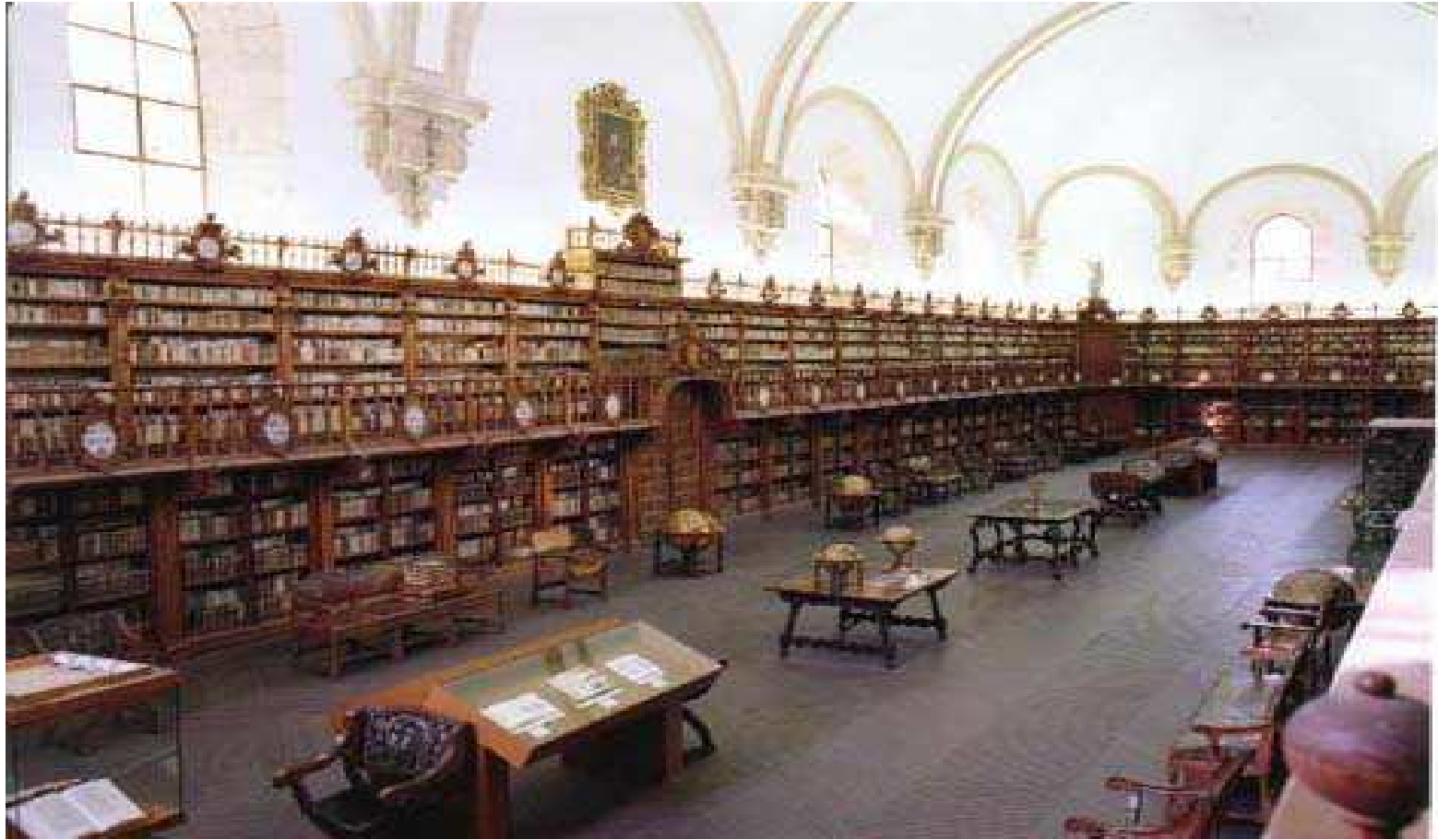
Roger Van Der Weyden: Els set sacraments, retaule del 1445

La ciutat impulsa una nova cultura

Fins al segle XI, la cultura estava reduïda a l'àmbit dels monestirs i els monjos. El saber i el coneixement es vinculaven als assumptes religiosos, i ni tan sols l'aristocràcia feudal tenia inquietuds per la lectura i l'escriptura.

Amb el desenvolupament urbà dels segles XII i XIII, el pensament i la cultura van adquirir un nou impuls. L'auge del comerç va fer necessària una millor educació entre la burgesia, la qual necessitava formació per al bon desenvolupament dels seus negocis. Com a resposta a aquestes necessitats, es van crear, a principis del segle XIII, nous centres educatius a les ciutats: les escoles catedralícies i les universitats. No obstant això, la majoria de la població va continuar sent analfabeta.

L'educació

Les escoles catedralícies estaven controlades pel bisbe. Els fills de la noblesa i de la burgesia urbana aprenien a llegir i escriure, i després continuaven els estudis fins als 19 anys amb el Trivium (gramàtica, retòrica i dialèctica) i el Quadrivium (aritmètica, geometria, astronomia i música).

Les universitats eren associacions de mestres i alumnes que volien escapar del poder del bisbat i del municipi. Moltes van buscar la protecció del rei o del Papa per aconseguir-ho. En aquest moment van néixer a Europa universitats que encara avui continuen gaudint de prestigi, com les de Bolonya, París, Oxford o Salamanca.

Els estudis eren llargs (podien durar dels 16 als 35 anys) i molt cars, i per això només estudiaven els fills de l'alta burgesia. A les universitats s'estudiava comptabilitat, dret, arts o medicina. Al llarg dels anys van anar decaient els estudis de teologia i van créixer els de les ciències experimentals (naturals i físiques) i els de matemàtiques. Després de segles de prohibició, es va tornar a estudiar anatomia.

Els estudiants

- L'estudiant universitari es va convertir en un especialista: ja no era un clergue culte que sabia de tot, sinó un laic que en sabia molt d'una especialitat determinada.
- Els estudis es feien en llatí; d'aquesta manera, alumnes i professors podien estudiar en ciutats europees diferents de la pròpia.
- Les dones tenien prohibit assistir a la universitat durant l'Edat Mitjana, tot i que les filles de la noblesa i de la burgesia anaven a l'escola.

Avenços científics i tècnics

- Molts dels coneixements científics i tècnics van arribar a Europa des d'Orient. Es van difondre les xifres aràbigues, que van anar imposant-se a les romanes, i també la pólvora i el paper, provinents de la Xina.
- En astronomia es van desenvolupar nou mètodes per a mesurar el temps. Es van elaborar taules astronòmiques i mapes celestes. També es van crear els primers rellotges mecànics, que es van col·locar a les torres d'alguns ajuntaments.
- Es van perfeccionar de forma molt notable els mitjans d'orientació marítima. Es va desenvolupar l'ús de la brúixola i, a finals del segle XIII, es van començar a utilitzar cartes marítimes a Venècia. També es van fabricar vaixells més resistents i ràpids. Tot plegat va afavorir el trànsit marítim per la Mediterrània i, posteriorment, va contribuir als descobriments geogràfics que es van produir a partir del segle XV.

EXERCICIS

1. Quins canvis van experimentar les ciutats europees entre els segles XII i XIV?
2. Quines circumstàncies i canvis van fer possible l'augment de la producció agrícola?
3. Identificar els edificis i les construccions característics de la ciutat. Quins edificis creus que eren els més importants? Com es protegia la ciutat?
4. Quin era l'espai urbà central? Quins edificis s'hi ubicaven?
5. Quines activitats veus que fan en aquest espai?
6. Quants grups socials hi convivia?
7. Què eren els gremis? Com s'organitzaven i per què?
8. Explica quina importància tenien les fires.
9. Quines transformacions socials es van produir amb el creixement urbà?
10. Com s'organitzava el govern de les ciutats?
11. Què eren les corts o parlaments medievals?
12. Explica les causes i les conseqüències de la crisi
13. Quins trets caracteritzen l'arquitectura gòtica? Quines diferències trobes que hi ha en relació amb el romànic?

14. Quines característiques principals presenta l'escultura gòtica? I la pintura?